

การใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษา สภาพปัญหา และการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์

The Use of Local Wisdom Content in Secondary School: Problems And Creative Development

คมกริช ชาญณรงค์¹, บุญสม ยอดมาลี²

Khomkrit Channarong¹, Boonsom Yodmalee²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา และ 2. ศึกษารูปแบบการพัฒนาการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการวิจัยภาคสนาม โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐและประชากรในพื้นที่ จำนวน 100 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพปัญหาพบว่า 1. ด้านบริบทของชุมชนพบว่ามีการเรียนรู้ การใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 2. ด้านหลักสูตรการศึกษา พบว่าสถานศึกษาทุกแห่งมีการดำเนินการสอดคล้องตามนโยบายรัฐ 3. ด้านครูภูมิปัญญา พบว่าสถานศึกษามีการใช้ครูภูมิปัญญาในชุมชนและหากอยู่ในพื้นที่สถาบันอุดมศึกษาก็จะใช้ครูภูมิปัญญาจากมหาวิทยาลัยด้วย 4. สภาพการเรียนรู้ในปัจจุบัน พบว่า สถานศึกษาทุกแห่งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังจะเห็นได้จากการบรรจุไว้ใน วิสัยทัศน์ และพันธกิจของสถานศึกษาทุกแห่ง ส่วนสภาพปัญหาประกอบไปด้วย ขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ผู้บริหารสถานศึกษาบางแห่งไม่ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ความไม่ต่อเนื่องของผู้เรียนและผู้สอนเนื่องจากการย้าย และปราชญ์ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกรจึงไม่ค่อยมีเวลานักในฤดูเก็บเกี่ยว

รูปแบบการพัฒนาการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา พบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์และต่อยอดสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจคือ ประเภทอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ศิลปกรรม และการแพทย์แผนไทย มีรูปแบบการพัฒนา คือ พัฒนารูปแบบ

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Ph.D. Candidate in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

² Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

ให้มีความสวยงาม สร้างสถานที่จัดแสดง สร้างเครือข่ายวิชาการกับสถาบันอุดมศึกษา และสร้างเครือข่าย การตลาดกับวิสาหกิจทั้งในชุมชนและระดับชาติ

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานศึกษา การพัฒนา

Abstract

The study aimed to 1) study the use of local wisdom and its problems in secondary schools and 2) examine the pattern of development of local wisdom contents used in secondary schools. The study is a qualitative research which was done by examining related texts and documents as well as field research which was participated by 100 informants including government officers and local people. The data was collected by using questionnaire, observation form, interview, and focus group. The data was then analyzed according to the study and present by descriptive analysis approach.

Research results show that The problems of using local wisdom contents are classified into the following aspects ; 1) Community aspect: learning and using local wisdom of the people in the community are related to local materials and ethnic ; 2) Curriculum aspect: the studied schools has curriculums conforming to government policies ; 3) Local wisdom instructors: local wisdom contents are instructed by local wisdom instructors in the studied schools. Local wisdom instructors from the university also take part in local wisdom education at the studied schools located in the same university campus ; 4) Current local wisdom learning aspect: all of the studied schools value the local wisdom education. Local wisdom contents are found enclosed in the schools' visions and missions. Problems on using local wisdom contents are the deficiency of financial support from the government, neglect of school administrators, discontinuity of learners and instructors affected by their transference reasons, and insufficiency of local wisdom philosophers who could not keep continuative instruction in harvest season according to their initiative occupation of farming.

For the development pattern of the use of local wisdom contents in the studied schools, it was found that local wisdom contents are creatively developed to increase the economic value in industry, handicraft, art, and Thai medicine. The patterns of development are to production design, exhibit the products, and weave the academic networks among schools and enterprises both locally and nationally.

Keywords: Local wisdom, secondary schools, development

บทนำ

สถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันเผชิญกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเนื่องจากความก้าวหน้าเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับที่สูงซึ่งคนในประเทศต้องเตรียมรับมือให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับ การดำรงชีวิต โดยเฉพาะค่านิยมด้านการบริโภคสิ่งต่างๆ ของคนไทย ทั้งในเมืองใหญ่หรือในชนบทจากที่เคยดำรงชีวิตโดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น เริ่มมีการใช้สิ่งมาทดแทนเพราะทรัพยากรถูกทำลาย โดยเฉพาะคนชนบทที่อาศัยปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต ทำให้ชุมชนขาดความเข้มแข็ง ดังนั้นสิ่งที่คนในระดับชุมชนต้องตระหนัก คือทุกคนต้องดำเนินชีวิตและสร้างภูมิคุ้มกันตนเอง ต่อการเปลี่ยนแปลงสามารถดำรงชีวิตอย่างสมดุล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555: 43) การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีประการหนึ่งคือ การทำให้เกิดคุณค่าในสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน การนำสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นอันได้แก่ ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ที่เป็นรากฐานในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และวิทยาการต่างๆ มาผสมผสานถ่ายทอดด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากองค์ความรู้ที่เหมาะสม ทำให้คนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กมีความเข้าใจในเรื่องราวของท้องถิ่นมากขึ้น และสามารถนำผลที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนได้ (ประภา เหล่าสมบูรณ์ และคณะ, 2548: 1) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ที่มุ่งให้คิดแบบมีเหตุ มีผลใช้ทักษะต่างๆ อย่างเป็นระบบด้วยตัว

เอง เชื่อมโยงการดำเนินวิถีชีวิตจริงและสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลภายใต้บริบทของชุมชน โดยเฉพาะกับเด็กนักเรียนในชุมชนลิ่งที่ปลูกฝังจึงจะยั่งยืนและการนำเอาภูมิปัญญาที่สั่งสมไว้ในบ้านเมืองมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้นำมาสู่การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน ที่มุ่งสร้างแรงจูงใจในการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมจากการเรียนรู้หรือพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับทรัพยากรและความต้องการของท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐมนตรีนโยบายในการให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ดังกล่าว

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจว่าเมื่อรัฐมนตรีนโยบายส่งเสริมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วสถานศึกษามีการดำเนินการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไร รวมไปถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และที่สำคัญคือสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีรูปแบบการพัฒนาอย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเป็นต้นแบบการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ให้กับสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาแห่งอื่นๆ อันจะนำไปสู่การปฏิรูปการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชาติที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา
2. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ที่ทำการศึกษา เก็บข้อมูลในพื้นที่ที่มีภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน บนฐานความคิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยในการคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการวิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกตามลำดับดังนี้

1. ระดับจังหวัด ได้ดำเนินการคัดเลือกแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง อันประกอบไปด้วย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดร้อยเอ็ด รวม 4 จังหวัด

2. ระดับสถานศึกษา เลือกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มี นวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ หรือการถ่ายทอดภูมิปัญญา ที่มีลักษณะการใช้และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเลิศ จำนวนจังหวัดละ 1 โรงเรียน และโรงเรียนทั่วไปที่มีพื้นที่และบริบทใกล้เคียงกันอีก 4 โรงเรียน โดยอาศัยข้อมูลจาก สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดของทั้ง 4 จังหวัด รวม 8 โรงเรียน โดยอาศัยเทคนิค แบบสโนว์บอล (Snowball Sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้วต่อไป จนกระทั่งได้สถานศึกษาครบตามจำนวนที่ต้องการ ซึ่งสถานศึกษาที่ผู้วิจัยใช้เป็นพื้นที่วิจัย 8 โรงเรียน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาภูมิปัญญา และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในประเด็นของความหมาย ประเภทของภูมิปัญญา และการนำภูมิปัญญามาใช้ชีวิตประจำวันทั้งที่เคยมีและยังมีอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้ง

ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และศึกษาว่าบริบทของชุมชนมีส่วนต่อการดำรงคงอยู่ของภูมิปัญญาเหล่านั้นอย่างไร

2. ศึกษาสภาพปัจจุบันของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ทั้งในส่วนของหลักสูตร การศึกษาระดับชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นศึกษาหรือหลักสูตรที่บูรณาการกลุ่มสาระวิชากับการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญา และหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาในกลุ่มเป้าหมายคือจังหวัดในภาคอีสานตอนกลาง

3. ศึกษาสภาพปัจจุบันในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหาและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์โดยใช้สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป้าหมายเป็น

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

การวิจัยครั้งนี้ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐ อันประกอบไปด้วยสำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด สถานศึกษา ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ คนในชุมชน ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ นักเรียน ในเขตพื้นที่เป้าหมายคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง 4 จังหวัดคือ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด โดยสถานศึกษาที่ผู้วิจัยใช้เป็นพื้นที่วิจัย 8 โรงเรียน ประกอบไปด้วย โรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคม โรงเรียนเวหาใหญ่พิทยาสรรค์ โรงเรียนนาโครีพิทยาสรรค์ โรงเรียนหนองห้างพิทยา โรงเรียนโพนสูงประชาสรรค์ โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม โรงเรียนชนบทศึกษา และโรงเรียนบ้านแท่นศิลาทิพย์ศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูล โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม จำนวน 100 คน ดังนี้

1. กลุ่มผู้รู้ (Key informant) จำนวน 16 คน โดยพิจารณาจากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลความรู้ ความเป็นมา สภาพปัจจุบัน ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ภาครัฐ ได้แก่ กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด จำนวน 4 คน กองการศึกษา องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 4 คน และกลุ่มผู้รู้ภาคชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน หรือปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 8 คน

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual informant) จำนวน 60 คน โดยพิจารณาคัดเลือกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ ของสถานศึกษาและท้องถิ่นนั้นๆ ได้แก่ กลุ่มผู้นำปฏิบัติ เช่น ผู้บริหาร หรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 8 คน และกลุ่มผู้ปฏิบัติ เช่น ครูผู้รับผิดชอบ จำนวน 16 คน ครูภูมิปัญญา หรือปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 8 คน นักเรียนที่เกี่ยวข้องสถานศึกษาระยะ 3-4 คนรวม จำนวน 28 คน

3. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั่วไป (General informant) จำนวน 24 คน โดยพิจารณาจากบุคคลทั่วไปที่มีส่วน ในการใช้และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ในสถานศึกษา อันได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางตรง เช่น ให้คำปรึกษา จำนวน 8 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางอ้อม เช่น คนในชุมชน จำนวน 8 คน ผู้ใช้หรือได้ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ จำนวน 8 คน

เครื่องมือที่ใช้

1. แบบสำรวจ มุ่งเน้นในการสำรวจบริบทของพื้นที่วิจัยในด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ

สังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำผลมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

2. แบบสังเกต ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อศึกษาสภาพการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษา และชุมชน

3. แบบสัมภาษณ์ แบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 แบบ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ใช้ในการสัมภาษณ์พัฒนาการการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาและแนวทางการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการแบ่งแบบสัมภาษณ์เป็น 3 กลุ่มสำหรับ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั่วไป

4. การสนทนากลุ่ม เป็นกระบวนการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลพัฒนาการการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ จากกลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั่วไป

ทั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้รับการพิจารณาในความถูกต้องและครอบคลุมของเนื้อหา โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์จำนวน 5 ท่าน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ในการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ทำการวิเคราะห์โดยวิธีการ Method of Agreement คือ ตรวจสอบความถูกต้องในแนวคิด ทฤษฎี โดยศึกษาจากเอกสารหลายแหล่งในเรื่องเดียวกัน เมื่อข้อมูลมีความน่าเชื่อถือได้จึงนำมาอ้างอิงในงานวิจัย

2. ข้อมูลภาคสนาม หลักจากเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือในการเก็บข้อมูลทุกประเภทได้นำมาจำแนกข้อมูลตามประเด็นและวัตถุประสงค์ในการศึกษา

3. ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ และทำการอธิบายผลโดยวิธีพรรณนา

ขั้นตอนการทำวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร เป็นการควมรู้พื้นฐานและการสร้างความเข้าใจก่อนการลงพื้นที่และประกอบการอภิปรายผลโดยแบ่งประเภทเอกสารดังนี้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรท้องถิ่นหลักสูตรสถานศึกษา เอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน โดยความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประวัติความเป็นมาและบริบทของชุมชนและโรงเรียนเป้าหมายที่จะทำการศึกษา ทั้งจากตำรา คู่มือหนังสือ บทความ อินเทอร์เน็ต วิทยานิพนธ์ เพื่อทำการเชื่อมโยงข้อมูลในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย

2. การวิจัยภาคสนาม เป็นการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมายที่มีการใช้ภูมิปัญญาเพื่อสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่วัฒนธรรมในสถานศึกษาจำนวน 4 โรงเรียนและโรงเรียนทั่วไปที่มีพื้นที่และบริบทใกล้เคียงกันอีก 4 โรงเรียนรวม 8 โรงเรียน จากนั้นทำการลงพื้นที่โดยแจ้งวัตถุประสงค์และขออนุญาตเข้าศึกษาต่อผู้นำชุมชนและสถานศึกษานั้นๆ และทำการศึกษาในส่วนที่เป็นเอกสาร การสังเกต และสัมภาษณ์นักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้นำชุมชน

3. การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากเก็บข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ ผู้วิจัยได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลด้านต่างๆ คือ ด้านข้อมูล ด้านทฤษฎี ด้านผู้วิจัย จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำเสนอผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

สรุปภาพรวมจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีข้อค้นพบจากการวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1.1 การใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

1) ด้านบริบทของชุมชน พบว่า การเรียนรู้การใช้ภูมิปัญญาและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษานั้น มีความเกี่ยวเนื่องกับสภาพภูมิประเทศที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตในการผลิตในแต่ละพื้นที่และการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่นั้น อีกประการหนึ่งคือวัฒนธรรมของชนเผ่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ หากชุมชนยังคงรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มตนเองไว้ได้มากจะมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้มาก และการที่ชุมชนใดมีสถาบันอุดมศึกษาอยู่จะมีการเรียนรู้และใช้ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาด้วย

2) ด้านหลักสูตรการศึกษา พบว่า สถานศึกษาทุกแห่งมีการดำเนินการตามนโยบายรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายรัฐที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และแนวนโยบายในการให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาแห่งชาติ 2551 ซึ่งสถานศึกษาส่วนใหญ่นำไปบูรณาการในหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระศิลปศึกษา กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี กลุ่มสาระภาษาไทย และกลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ แต่ในการสร้างรายวิชาเพิ่มเติมจะปรากฏอยู่ในกลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยีมากที่สุด

3) ครูภูมิปัญญา พบว่า สถานศึกษามีการใช้ครูภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันจะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและภูมิปัญญาของชุมชนเป็นสำคัญ ดังนั้นปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนจึงถูกเชิญเป็นครูภูมิปัญญาตามความถนัดของแต่ละท่าน แต่การเชิญครูภูมิปัญญามาสอนนั้นมักจะขาดความต่อเนื่องเนื่องจากขาดงบประมาณสนับสนุน วิธีการที่สถานศึกษาหลายแห่งใช้แก้ปัญหาคือครูผู้สอนหลักจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเชิญครูภูมิปัญญาเอง และยังพบว่าสถานศึกษาแห่งใดหากตั้งอยู่ในพื้นที่บริการของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแล้วจะได้รับ การส่งเสริมการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถสร้างเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ดี

4) สภาพการเรียนรู้ในปัจจุบัน พบว่าสถานศึกษาทุกแห่งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังจะเห็นได้ว่ามีการบรรจุไว้ใน วิสัยทัศน์ และพันธกิจของสถานศึกษาทุกแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังปีพุทธศักราช 2544 และพุทธศักราช 2551 เป็นต้นมา เนื่องจากรัฐมีนโยบายการส่งเสริมอย่างชัดเจนส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาหันมาให้ความสำคัญ และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ภูมิปัญญาเนื่องจากการเรียนรู้ภูมิปัญญาถูกต้องซึ่งงบประมาณและเวลาในการเรียนรู้และพัฒนา และในปีพุทธศักราช 2559 รัฐได้มีนโยบายในการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้เน้นเป็นการเอื้อต่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาเนื่องจากนโยบายนี้ส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวคิด 4H ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ Hand: กิจกรรมพัฒนาทักษะการปฏิบัติ/ทักษะชีวิต ซึ่งสามารถใช้กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นตอบสนองได้เป็น

อย่างดี ทั้งนี้พบว่าประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังพบได้มากในสถานศึกษาคือ สาขาอุตสาหกรรม และหัตถกรรม สาขาการแพทย์แผนไทย และสาขาศิลปกรรม

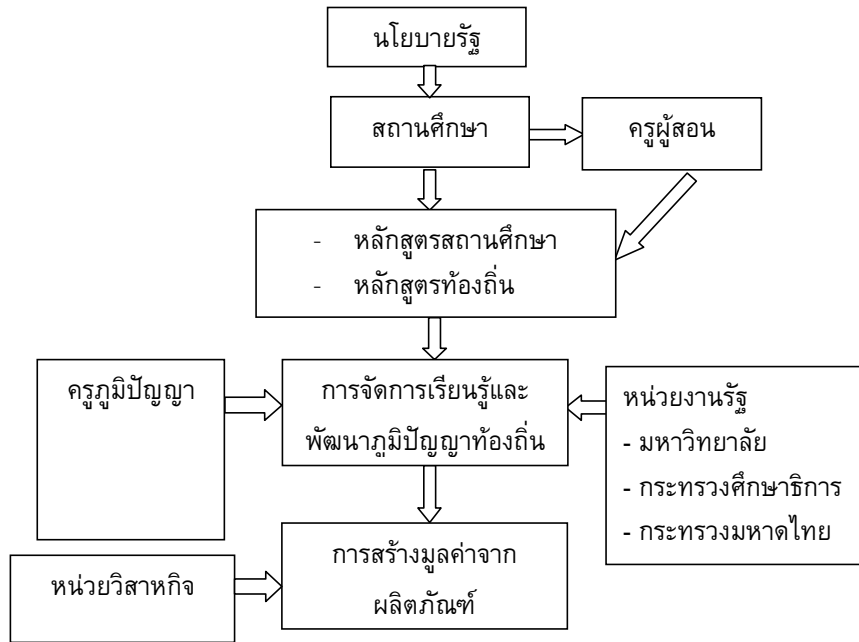
1.2 สภาพปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการวิจัยพบว่าสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสถานศึกษาทั่วไปประสบปัญหาคล้ายกัน โดยสภาพปัญหาที่พบ 5 อันดับแรกคือ

- ขาดงบประมาณที่เพียงพอและขาดการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านงบประมาณ
- ผู้บริหารสถานศึกษาบางแห่งไม่ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและมองว่าทำให้เสียเวลาในการเรียนวิชาพื้นฐาน
- ความไม่ต่อเนื่องของผู้เรียนและผู้สอนเนื่องจากครูมีการย้ายบ่อยและนักเรียนสำเร็จการศึกษา
- ปราชญ์ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกรจึงไม่ค่อยมีเวลานักในฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต
- การตลาดหรือช่องทางในการกระจายสินค้าออกสู่ตลาดยังไม่กว้างขวางนัก

ตอนที่ 2 รูปแบบการพัฒนาการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

จากการศึกษาพบว่าสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ สามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้นั้น ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบและขั้นตอนการพัฒนาดังนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ในสถานศึกษา

จากภาพที่ 1 ขั้นตอนในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาจะพบว่าจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาคือแนวนโยบายจากรัฐ เนื่องจากการลงพื้นที่วิจัยทำให้ทราบว่าอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งในการเรียนรู้และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นคือผู้บริหารไม่เข้าใจและไม่ให้ความสำคัญ ดังนั้นหากรัฐให้ความสำคัญหรือมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาภูมิปัญญาแล้วผู้บริหารจะไม่ขัดขวางและยังเป็นกลจักรที่สำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายโดยเฉพาะกับการทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เอื้อพื้นที่ให้กับหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งพบว่ามีความรู้และพร้อมกับการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้การดำเนินการจะสำเร็จลุล่วงและถึงขั้นพัฒนาต่อยอดสู่การสร้างมูลค่าให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้หากมีปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาที่สำคัญคือการมีครูภูมิปัญญาที่มีความชำนาญในสาขานั้นๆ และการ

สนับสนุนจากภาครัฐทั้งสนับสนุนด้านองค์ความรู้ การต่อยอดองค์ความรู้ หรือแม้แต่งบประมาณปัจจัยและขั้นตอนเหล่านี้จะเป็นแนวทางสำคัญให้กับสถานศึกษาทุกแห่งให้สามารถมีขั้นตอนรูปแบบในการพัฒนาต่อยอดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในสถานศึกษาทุกแห่งอยู่แล้วนั้นให้เป็นการเรียนรู้ในเชิงสร้างสรรค์อันจะเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นจากการศึกษาการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหา และการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา พบว่า

1.1 การใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาจะมีความสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศของชุมชนเนื่องจากชุมชนและสถานศึกษาที่มีภูมิประเทศที่แตกต่างกันเช่นสถานศึกษาที่อยู่ในเขตที่สูงกับสถานในเขตพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงจะมีการใช้และเรียนรู้ที่แตกต่างกันด้วย เพราะสภาพภูมิประเทศมีผลต่อวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม วัตถุติบในการผลิตรวมไปถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชนซึ่งลักษณะการประกอบอาชีพหรือผลิตข้าวของเครื่องใช้หรือสินค้านั้นจะสอดคล้องกับภูมิประเทศ สอดคล้องกับ อนุชิต กุลมาลา (2552: 433-441) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านงานจักสานไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า งานจักสานไม้ไผ่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาในการนำวัสดุโดยเฉพาะบริเวณที่มีป่าไผ่สีสุกขึ้น มาทำเป็นงานเครื่องจักสานจึงเป็นอาชีพเสริมที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ De Barcza (1988: 143-149) ได้ศึกษา Art Heritage Perpruation in Contimporary Fijian Culture จากการศึกษาพบว่า ศิลปะพื้นเมืองของชาวฟิจิเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวฟิจิ อันประกอบด้วยสิ่งประดิษฐ์ เพลง การแสดงเต้นรำละครวรรณคดีที่เล่าด้วยปากเปล่าและพบว่าชาวฟิจิมีวิธีการและการจัดการวัสดุของงานหัตถกรรมนั้นได้รับสืบทอดมาจากสมัยโบราณ ส่วนการพัฒนาเป็นไปตามความต้องการของชุมชนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เป็นรายได้ของชุมชน

นอกจากสภาพภูมิประเทศแล้วการใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีความสอดคล้องกับความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนาและความเชื่อด้วย โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเข้มแข็งและยังคงรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มไว้

ได้มาก อาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมกับยุคสมัยและเพื่อเพิ่มมูลค่าบ้าง เช่นชาวภูไทมีการถวายเป็นผ้าไหมเพื่อเป็นพหุบูชาในปัจจุบันมีประยุกต์ให้เป็นเครื่องประดับเป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Fair (1994: 1652-A) ได้ทำการศึกษา Native Art in The Public Eye, The Affirmation of Tradition ผลการวิจัยพบว่า ศิลปะพื้นเมืองอลาสก้านั้นมาจากความหลากหลายของกลุ่มมีรูปแบบของผลิตภัณฑ์ทางศิลปะเป็นรูปแบบที่มีความเฉพาะตัวโดยมีพื้นฐานจากความเป็นอยู่การสร้างงานศิลปะเป็นไปตามวัตถุประสงค์งานศิลปะพื้นเมืองเกี่ยวข้องกับสถานที่ รวมถึงประวัติศาสตร์และประเพณี และ Walter (1979: 69-92) ทำการศึกษาเรื่อง Bulgarians: Arts and Craft พบว่า ศิลปะหัตถกรรมอันได้แก่ หนังกาก เครื่องประดับ พรม เสื้อผ้า เครื่องปั้นดินเผา เซรามิคซ์ ไม้แกะสลัก ภาชนะโลหะ รูปเคารพ ไข่อิสเตอร์ และสถาปัตยกรรม นั้นเป็นงานที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะภูมิหลัง รูปร่าง สีลัน เรื่องราว ลวดลายการใช้งาน มีความสัมพันธ์กับศาสนา เทศกาล และพิธีกรรมต่าง ๆ

1.2 ภูมิปัญญาที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา โดยมากเป็นการบูรณาการอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้และเทคโนโลยี รองลงมาคือกลุ่มสาระสังคมศึกษาและศิลปะตามลำดับ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2542: 51) ได้วิจัยเรื่องภูมิปัญญากับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของ ผลการวิจัยพบว่า วิชาที่ผู้รู้ในท้องถิ่นมาร่วมสอนคือกลุ่มสาระการเรียนรู้และพื้นฐานอาชีพ

1.3 การใช้ครูภูมิปัญญาเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้และการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่าสถานศึกษาทุกแห่งมีการใช้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นครูภูมิปัญญาที่มีพื้นเพถิ่นฐานอยู่ในชุมชนนั้นมักเป็นผู้ที่มีทักษะในการเกษตร การ

ประกอบอาชีพหรือการประดิษฐ์เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน โดยเฉพาะในด้านการหัตถกรรม สอดคล้องกับ วฤต วิศรุตเวศม์ (2552: 24 1-246) วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเครื่องประดับเงินจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า มีการวางระบบเครือข่ายการผลิตทั้งภายในและนอกชุมชน การพัฒนาการจัดการเชิงธุรกิจเครื่องประดับเงินเป็นการพัฒนาโดยการคิดของปราชญ์ชุมชนใช้แนวคิดเดิมบูรณาการกับแนวคิดใหม่และใช้แนวคิดเชิงประยุกต์เกี่ยวกับศิลปะรูปทรงและลวดลาย วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือการผลิตและวัตถุประสงค์การผลิตเกิดขึ้นในระดับครัวเรือนและกลุ่ม

1.4 ปัจจุบันภูมิปัญญาที่มีการใช้และการพัฒนาในสถานศึกษาโดยมากเป็นภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม การแพทย์แผนไทย และศิลปกรรม เหตุที่การใช้ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมที่ยังคงมีมากนั้นเนื่องจากวัตถุดิบในการผลิตและมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านนี้มาอย่างต่อเนื่องเนื่องจากเป็นภูมิปัญญาที่สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้มาก สอดคล้องกับ พิสิฐ บุญไชย (2541: 81-84) ได้ศึกษาการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสานปรากฏผล คือ หัตถกรรมพื้นบ้านทุกประเภทเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เมื่อชาวบ้านอีสานมีการอพยพย้ายถิ่นก็จะนำภูมิปัญญาพื้นบ้าน นี้ติดตามไปด้วย หมู่บ้านหนึ่ง ๆ ต้องมีช่างหัตถกรรมแตกต่างกันไปจนเป็นหัตถกรรมประจำตระกูล แล้วได้ถ่ายทอดวิธีการทำต่อไปยังลูกหลานและกลายเป็นหัตถกรรมประจำหมู่บ้าน

1.5 สภาพปัญหาในการใช้และการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบมากคือขาดแคลนงบประมาณ ผู้บริหารไม่เข้าใจและไม่ส่งเสริม ความไม่ต่อเนื่องของครูผู้สอนและผู้เรียน

และช่องทางการจัดจำหน่าย ซึ่งปัญหาขาดแคลนงบประมาณเป็นปัญหาที่ครูผู้สอนด้านภูมิปัญญาเห็นร่วมกันว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด เนื่องจากใช้เป็นทุนในการจัดหาวัตถุดิบและจ่ายค่าตอบแทนครูภูมิปัญญา สอดคล้องกับ กฤติกา แสนโกชน์ (2546: 169-172) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษาสินค้าหัตถกรรมของจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยปัญหาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน ปัญหาการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า และ กลุ่มทอเสื่อมีปัญหาคล้ายกัน คือ ปัญหา 3 อันดับแรก คือ ปัญหาของกลุ่มทอผ้าส่วนมากมีปัญหาเกี่ยวกับการตลาด มีปัญหาด้านเงินทุนและข้อมูลในดำเนินงาน และปัญหาด้านวิชาการ ความรู้ในการผลิต ส่วนปัญหาของกลุ่มทอเสื่อ มีปัญหาเรื่องเงินทุนและปัญหาด้านข้อมูลการดำเนินงาน ปัญหาด้านความรู้วิชาการ เกี่ยวกับการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ

2. รูปแบบการพัฒนาการใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

2.1 สถานศึกษาทุกแห่งมีการประยุกต์ใช้แนวความคิดเชิงสร้างสรรค์ในการใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพบว่ามีการเรียนการสอนในเชิงความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพที่ให้นักเรียนประดิษฐ์ชิ้นงานจากความรู้ภูมิปัญญาเดิมให้มีรูปแบบสวยงามหรือการใช้สอยเหมาะสมกับความต้องการใช้ในปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดสร้างสรรค์นี้จะเป็นการลดปัญหาด้านการตลาดและเพิ่มมูลค่าได้ สอดคล้องกับ นิยม วงศ์พงษ์คำ (2552: 267-271) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานด้านการผลิตผลิตภัณฑ์โลหะผสมล้าริดและทองเหลืองเพื่อพัฒนามูลค่าเชิงพาณิชย์ ผลการวิจัย

พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์โลหะผสมสำเร็จและทองเหลือง เพื่อพัฒนามูลค่าเชิงพาณิชย์ในภาคอีสาน ยังคงตั้งอยู่บนฐานแนวความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เดิมผสมผสานกับแนวคิดใหม่เป็นการบูรณาการแนวคิดดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดใหม่โดยเฉพาะการพัฒนาด้านวัสดุในกระบวนการผลิต และรูปแบบการผลิตในเชิงพาณิชย์ขั้นใหม่เพื่อเพิ่มทั้งคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ให้สอดคล้องกับทิศทางความต้องการของผู้บริโภค

2.2 สถานศึกษาที่มีการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้นั้นพบว่าสถานศึกษามีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยวิสาหกิจในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์และหน่วยงานรัฐในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากการสร้างเครือข่ายจะช่วยในเรื่องของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชิ้นงานให้เป็นที่ต้องการและที่สำคัญคือการแก้ปัญหาช่องทางการจัดจำหน่าย ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาต่อยอดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสอดคล้องกับบุญอนันต์ พิณภัทรวิทย์ และพลาพรรณ คำพรรณ (2549: 6-13) ได้วิจัยเรื่องชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการสร้างสรรค์ คีนพลังสู่ชุมชน พบว่า แนวคิด หลักการ การดำเนินการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นโครงการพัฒนาเพื่อส่งเสริมรายได้โดยการผสมผสานภาคีการพัฒนาเข้าสู่ชุมชนที่เป็นรูปธรรมจนเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มและการระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งปรับปรุงงานให้ดีขึ้น มีหน่วยงานต่าง ๆ จากภาครัฐเข้ามามีส่วนช่วยพัฒนาโดยสนับสนุนผ่านแผนงาน แผนเงินบุคคลากร และเทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไปในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สถานศึกษาทุกแห่งมีการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์อยู่แล้ว แต่สถานศึกษาแต่ละแห่งเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคที่แตกต่างกัน โดยสถานศึกษาหลายแห่งสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ได้จะสามารถเป็นต้นแบบแห่งการพัฒนาให้กับสถานศึกษาอื่นในการแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะปัญหาขาดแคลนงบประมาณและช่องทางการจัดจำหน่ายได้

1.2 ครูผู้สอนเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา ดังจะเห็นว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นกระจายอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ การพัฒนาสู่เชิงสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นเมื่อครูท่านนั้นๆ มีความต้องการมากกว่าการสอนธรรมดาแต่มีใจรักในการพัฒนาจึงเกิดการพัฒนาขึ้น ซึ่งผลการวิจัยจะทำให้ครูมีแนวทางในการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

1.3 ผลงานผลิตภัณฑ์จากการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาที่ประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี สามารถสร้างรายได้และมีความยั่งยืนนั้นเพราะสามารถมีข้อตกลงกับภาคเอกชนได้ซึ่งกลายเป็นช่องทางจำหน่ายที่มั่นคงได้ซึ่งจะส่งผลให้ภาครัฐ สถานศึกษา หรือครูผู้สอนจะสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาที่ยั่งยืนได้เช่นการทำของตกลงกับเอกชนที่มีศักยภาพ วิสาหกิจชุมชน ร้านค้าในชุมชน หรือศูนย์โอท็อป ที่มีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่แล้ว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาในพื้นที่อื่นที่มีบริบทพื้นที่ ๆ แตกต่างอาจได้ผลการศึกษากการใช้ภูมิปัญญาที่แตกต่างกันออกไป หรือใช้ประชากรกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนกลุ่มอื่น เช่น โรงเรียนเอกชน โรงเรียนสาธิตฯ ซึ่งอาจมีข้อค้นพบอุปสรรคและปัญหาที่แตกต่างกัน

2.2 ทำการวิจัยเพิ่มเติมในระดับการศึกษาที่แตกต่างกันออกไปเพื่อหาความเหมาะสมในการเรียนรู้และพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา และระดับอุดมศึกษา เนื่องจากอายุและระดับการศึกษานั้นมีผลอย่างมากต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤติกา แสนโกชนัน. (2546). *การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษาสินค้าหัตถกรรม ของจังหวัดอุดรธานี*. วิทยานิพนธ์ (ศศ.ด. พัฒนศาสตร์) มหาวิทยาลัยขอนแก่น. กรมวิชาการ. รายงานการวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: กองวิจัยทางการศึกษา.
- นิยม วงศ์พงษ์คำ. (2552). *การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานด้านการผลิตผลิตภัณฑ์โลหะผสมสำริดและทองเหลืองเพื่อพัฒนามูลค่าเชิงพาณิชย์*. วิทยานิพนธ์ (ปร.ด. วัฒนธรรมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญอนันต์ พิณยทรัพย์และพลาพรรณ คำพรรณ.(2549). *โครงการศึกษาชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการสร้างสรรค์ คีนพลังสู่ชุมชน: หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์*. รายงานวิจัย. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประภา เหล่าสมบุรณ์และคณะ. (2548). *รายงานการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา กระบวนการผลิตข้าวของชุมชนจอมบึง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี*. ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- พิสิฐฐ์ บุญไชย. (2541). *รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน*. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วฤต วิศรุตเวศม์. (2552). *แนวทางการพัฒนาเครื่องประดับเงินจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์ (ปร.ด. วัฒนธรรมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. วันที่ค้น ข้อมูล 1 มีนาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid395>.
- อนุชิต กุลมาลา. (2552). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านงานจักสานไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง*. วิทยานิพนธ์ (ปร.ด. วัฒนธรรมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- De Barcza, G ladys Mari A lice. (1988). *Art Heritage perpetuation in contemporary Fijian culture*. Thesis Ph.D. Athens-UGA: University of Georgia.

-
- Fair, Susan White. (1994). *Native art in the public eye: The affirmation of tradition (Alaska)*.
Doctor's Thesis, Alaska: University Of Pennsylvania.
- Walter, W. Kolar. (November, 1979). "Bulgarians: Art and Craft," *Dialog File 1 Eric*. 69-92.